

Overdenking: Doorwerking Slavernijverleden in het heden

Beste leden van de Raad van Kerken,
ik zal hierna mijn gedachten laten gaan over de doorwerking van het slavernijverleden in het heden. Het gaat hierbij vooral om persoonlijke gedachten, ervaringen en observaties.

We hebben net Pasen gevierd. En zes weken lang we hebben daar naar toegeleefd, door ons te verdiepen in het leven van Jezus Christus. In de Evangelische Broedergemeente hebben wij de traditie om in de week voor Pasen, de lijdensweek, elke dag stil te staan bij de laatste dagen van Jezus Christus hier op aarde. Door middel van de Bijbellezingen en liederen maken wij alles persoonlijk mee, het lijden, het sterven, maar vooral ook de opstanding van Jezus Christus. En ik denk dat dat niet anders is in de andere kerken. Iedere kerk vult het op een andere manier in. Maar het belangrijkste is, dat wij beseffen hoe Jezus Christus heeft geleden voor ons allemaal, en gestorven is uit liefde voor ons allemaal. En daarna is Hij uit de dood opgestaan en naar de Hemel gegaan.

En tijdens zijn leven heeft Hij ons geleerd, om hetzelfde te doen zoals Hij deed, uit liefde voor onze naaste. Hij vraagt ons om zijn voorbeeld na te volgen.

Maar wie is eigenlijk onze naaste? In het verhaal van de barmhartige Samaritaan dat wij allemaal wel kennen denk ik, stelt Jezus Christus deze vraag ook. En zoals Jezus Christus het vertelt, zou het gemakkelijk moeten zijn om te bepalen wie onze naaste is en wanneer wij iets moeten doen voor onze naaste.

Ook in de kerk krijgen wij wekelijks te horen, dat wij naastenliefde in de praktijk moeten brengen, en leren wij over de christelijke levenswandel. Wij lezen misschien ook dagelijks de Bijbel, waarin precies staat wat wij als christenen moeten doen.

En toch gaat het niet altijd zoals het in de Bijbel staat geschreven. In het verhaal van de barmhartige Samaritaan zijn er legitieme redenen waarom de priester en de levi niet de hulpbehoevende niet helpen.

En in de Bijbel staan talloze voorbeelden van mensen, die niet doen wat God van hen vraagt, en ook met een legitieme reden. En we kennen allemaal vast wel genoeg voorbeelden en redenen uit ons eigen leven, waarom wij soms niet doen wat God van ons vraagt. En zo sluipen er bepaalde gewoontes in ons leven en kunnen wij heel goed beargumenteren waarom wij bepaalde dingen wel of niet doen.

En zo begon eeuwen geleden ook de trans-Atlantische slavenhandel. Slavenhandel was er al eeuwen, en de Bijbel verbiedt het ook niet. Maar volgens Bijbelse begrippen moesten slaven goed behandeld worden en ze moesten na een tijdje ook weer hun vrijheid krijgen. Het was nooit de bedoeling, dat mensen eronder moesten lijden.

Maar volgens een ideologie waren zwarte mensen de nakomelingen van Cham en daarom waren ze vervloekt en werden ze gestraft, en daarom verdienden ze ook de behandeling die ze kregen. En een

andere ideologie was, dat zij waarschijnlijk niet eens mensen waren, dat ze dichterbij de apen stonden en daarom geen menswaardige behandeling verdienden. Zij werden beschouwd als inferieur aan de witte mens. En die mocht met hen doen wat ze wilden. Door deze redenering werden zwarte mensen eeuwenlang onderdrukt en mishandeld.

Dat gebeurde totdat er mensen voor hen opkwamen en vonden dat zwarte mensen deze behandeling niet verdienden, dat ze toch wel mensen waren en daarom een menswaardig bestaan verdienden. Uiteindelijk leidde dat ertoe, dat in 1863 de slavernij ook in Suriname en de voormalige Nederlandse Antillen werd afgeschaft. Maar de tot slaafgemaakten in Suriname moesten daarna wel 10 jaar onder staatstoezicht blijven. Aan de ene kant vanuit economisch oogpunt en aan de andere kant omdat men hen niet ertoe in staat achtte om in vrijheid voor zichzelf te kunnen zorgen.

De gevolgen van deze gedachten over zwarte mensen leven nog steeds voort, ondanks dat de trans-Atlantische slavernij al eeuwen is afgeschaft. Zelfs in 2023 ondervinden wij, de nazaten van de tot slaafgemaakten, waartoe ik ook mijzelf reken, daar nog steeds de gevolgen van. Nog steeds worden zwarte mensen door een groot deel van de maatschappij gezien als onmondig en inferieur aan de witte mens. En als wij er iets van zeggen, dan wordt het al snel gezien als polariserend. Opkomen voor jezelf en een gelijkwaardige behandeling eisen past niet in het beeld dat sommige mensen van ons hebben.

In het jaar 2020, 3 jaar geleden, waren er wereldwijd grote demonstraties voor een gelijkwaardige behandeling van zwarte mensen. Ze begonnen in de Verenigde Staten van Amerika en verspreidden zich over de hele wereld. En iedereen kan zich waarschijnlijk nog de demonstraties in Nederland herinneren en de verslagen in de media daarover. De aanleiding voor die demonstraties waren de beelden die openbaar werden van de arrestatie van George Floyd, een zwarte Amerikaan, door een witte politieagent, waarbij hij op een gruwelijke manier om het leven kwam. Hij werd het symbool van de onrechtvaardige behandeling van zwarte mensen in de Verenigde Staten van Amerika en de rest van de wereld.

Door die demonstraties durfden veel mensen ook te vertellen over hun persoonlijke ervaringen, over wat zij meemaakten vanwege hun zwarte huidskleur. Ook in Nederland kwam er een maatschappelijk debat op gang over racisme en discriminatie van mensen met een zwarte huidskleur.

En toen werd het voor steeds meer mensen duidelijk, dat het ook te maken had met beeldvorming. Het beeld van zwarte mensen, dat ontstaan was tijdens de trans-Atlantische slavernij, dat nooit helemaal hersteld was.

Langzaam kwam ook de discussie in de kerken op gang over dit onderwerp. Ik heb in die tijd een gespreksavond in Utrecht meegemaakt, die in samenwerking met SKIN, de organisatie van migrantenkerken, was georganiseerd. Het opvallende vond ik toen, dat zwarte mensen graag willen praten over hun ervaringen en dat witte mensen dat juist ongemakkelijk vinden. En als zwarte mensen over hun ervaringen praten, dan wordt al vrij snel door witte mensen een reden genoemd waarom iets niet racistisch kan zijn. Het gevolg is dat het moeilijk is om hierover in gesprek te gaan met elkaar. Het onderwerp blijft daardoor moeilijk bespreekbaar.

En dat blijft ook mijn eigen ervaring, zelfs 3 jaar na die wereldwijde demonstraties. Het is moeilijk om racisme te benoemen en concreet te maken, omdat het vooral om een persoonlijke ervaring gaat en er al snel een oordeel uit lijkt te volgen. Wit en zwart staan al snel tegenover elkaar en dan kom je er vaak niet samen uit. Bovendien gaat het vaak om ervaringen uit het dagelijks leven en de inrichting van de maatschappij. Zoals premier Rutte moest toegeven: er is vaak sprake van institutioneel

racisme. Er is geen opzet in het spel en het gebeurt vaak onbewust. En erover praten is pijnlijk, voor iedereen.

Maar ondanks dat het moeilijk is, blijft het nodig om het gesprek met elkaar aan te gaan, het erover te hebben, het te benoemen en samen te kijken waar het precies om gaat.

Tijdens het gesprek in Utrecht werd er een definitie van racisme gegeven: onrecht aandoen aan iemand op grond van diens uiterlijk.

Op Bijbelse gronden wordt racisme veroordeeld: het is een zonde, het is onrecht. Daarom behoort de kerk het ook te veroordelen, omdat het de opdracht van de kerk is om elk onrecht te veroordelen. We zijn allemaal Gods schepselen en Jezus is voor eenieder van ons aan het kruis gestorven.

Uit de vele gesprekken die ik sindsdien heb gehoord en gevoerd volgt, volgens mij dat er verzoening nodig is, voor het onrecht dat mensen is aangedaan. Wij moeten elkaar – dus ook zwarte mensen – als onze medemens behandelen, net zoals Jezus dat deed en net zoals Hij dat van eenieder van ons vraagt.

Als christenen zijn wij in feite allemaal ambassadeur tegen racisme en discriminatie, omdat wij elk onrecht horen te bestrijden, ook racisme en discriminatie. En wij moeten ons inzetten voor een inclusieve maatschappij, waar iedereen gelijkwaardig behandeld wordt.

Dat betekent, dat wij alert moeten zijn op ons gedrag en als wij onrecht meemaken of er getuige van zijn, er iets van zeggen. Dat kan pijnlijk zijn, omdat het vaak om persoonlijke ervaringen gaat, maar door erover te spreken, hoe pijnlijk dat soms ook is, kun je er samen uit komen en ook samen weer verder.

Want dat is ook de conclusie van alle gesprekken die gevoerd worden: we moeten samen met elkaar verder. We leven nu eenmaal met elkaar in dit land, op deze wereld.

De hulpmiddelen tot gesprek die wij dit jaar hebben, zijn de vele activiteiten in het kader van het herdenkingsjaar voor de afschaffing van de Trans-Atlantische slavernij en de vele tentoonstellingen daarover. Dat maakt ons bewust van wat er werkelijk gebeurd is en wij kunnen naar aanleiding daarvan met elkaar praten over onze eigen ervaringen. En vooral naar elkaar luisteren! Door deze gesprekken worden mensen zich bewust van hun eigen gedrag en het zorgt ook voor nieuwe inzichten bij wit en zwart.

Jezus gaf ons het goede voorbeeld hoe wij met elkaar moeten omgaan. De Bijbel bevat veel voorbeelden van hoe wij met elkaar moeten omgaan. En zo zal elke kerk wel zijn eigen voorbeelden hebben van mensen die in het verleden of nu, in het heden, goed zorg(d)en voor hun naasten. En als ik onze eigen kerk als voorbeeld mag noemen, dan worden binnen de Broedergemeente vaak de zendelingen genoemd als voorbeelden. Omdat zij wel oog hadden voor de tot slaafgemaakten. Hoewel ook zij natuurlijk ook hun menselijke fouten hadden. Zij volgden Jezus het Lam na, zoals ons logo zegt: Jezus, ons Lam heeft overwonnen, Laten wij Hem volgen.

Wij hebben net Pasen gevierd, de Opstanding van onze Heer Jezus Christus, de overwinning over de dood. Laten wij in zijn gedachtenis met onze naaste omgaan, met wit en zwart.

Amen
